

[itobiad], 2019, 8 (3): 1830/1850

**Kamu Düzeni, İdare ve Tarihsel Bakiye Dolayımıyla Ezeli ve
EbediÖte(de)ki: Afrika**

Africa: An Eternal and Endless Other/Yonder via Public Order,
Administration and Historical Residual

Barış AYDIN

**Doktora Öğrencisi, İMÜ SBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
PhD Candidate, IMU FPS Department of Political Science and Public
Administration / barisaydin@gmail.com**

Orcid ID: 0000-0002-2629-5228

Fatih Fuat TUNCER

**Dr. Öğr. Üyesi, İGÜ İİSBF Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
Assistant Professor, IGU FEASS Department of Political Science and
International Relations / fftuncer@gmail.com**

Orcid ID: 0000-0002-4034-5949

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 08.05.2019
Kabul Tarihi / Accepted : 19.08.2019
Yayın Tarihi / Published : 22.09.2019
Yayın Sezonu : Temmuz-Ağustos-Eylül
Pub Date Season : July-August-September

Atıf/Citeas: AYDIN, B, TUNCER, F. (2019). Kamu Düzeni, İdare ve Tarihsel Bakiye Dolayımıyla Ezeli ve EbediÖte(de)ki: Afrika. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 8 (3), 1830-1850. Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/issue/47378/562083>

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU Since 2012 – Karabuk University, Faculty of Theology, Karabuk, 78050 Turkey. All rights reserved.

Kamu Düzeni, İdare ve Tarihsel Bakiye Dolayısıyla Ezeli ve Ebedi Öte(de)ki: Afrika

Öz

Bu çalışmada ilkin, Afrika'nın fiziki, siyasal, toplumsal ve tarihsel süreçlerine dair bilgilendirmenin yanı sıra kolonyalizm öncesi ve sonrası kamu düzeni ve kurumlarının kısa bir değerlendirmesini yapılacaktır. Ardından genellikle Batı tipi kurumsallıkları norm addederek mukayese faaliyetine girişen cari kamu yönetimi konvansiyonlarının karşısında Afrika'nın kendine özgü bir özneliği mi cisimlediği yahut Batıdaki kurumların yerel renkli sıradan bir benzerinden mi ibaret olduğuna dair çıkarımlar yapmak gayretindedir. Buradan hareketle Afrika, her ne kadar kolonyalizmin kahredici etkilerinin yarattığı muazzam bir tahribatı haiz olsa da Batı tipi bir çatışmacı toplumsal-siyasal gelenekten ziyade köklerindeki oydaşma, müzakere, ortak karar alma ve yaşamı müşterek sevk ve idare etmeye dayalı kadim kültürü nedeniyle son yıllarda fazlasıyla dillendirilen Batı-dışı bir kamu yönetimi anlayışı tesis etmeye fazlasıyla namzettir.

Anahtar Kelimeler: Kolonyalizm, Kamu Yönetimi, İngiliz ve Fransız Sömürge İdareciliği, Güney Afrika Cumhuriyeti, Postkolonyalizm, Uluslararası İlişkiler, Toplumsal İnşacılık

Africa: An Eternal and Endless Other/Yonder via Public Order, Administration and Historical Residual

Abstract

The study is primarily intended to provide a brief overview of the physical, political, social and historical processes of Africa, as well as a brief assessment of public order and public institutions before and after colonialism. Then it attempts to make inferences about whether Africa embodies an idiocratical subjectivity against the current public administration conventions, which generally embark on comparison activities by considering Western-style institutionalisms a norm, or whether it is a simple and colourful local imitation of institutions in the West. Thus, although Africa has faced a tremendous destruction due to the overwhelming effects of colonialism; it is a strong candidate for the establishment of a non-Western sense of public administration discussed particularly in recent years, due to its roots in consensus, negotiation, joint decision-making and its ancient cultural life based on joint management instead of a conflict-oriented Western social-political tradition.

Keywords: Colonialism, Public Administration, English and French Colonial Administration, Republic of South Africa, Post-colonialism, International Relations, Social Constructivism

"afrika dediğin bir garip kıta
el bilir âlem bilir
ki şekli bozulmasın diye akdeniz'in
hâlâ eskisi gibi çizilir
haritalarda"

(Süreya, 2001: 34)

Giriş

Afrika¹ üzerine bahis açmak bugün her zamankinden daha zordur zira koca bir kıta neredeyse tümüyle gündemden uzaklaştırılmış durumdadır ve onu haber ağlarında birkaç fakirlik ve sefalet enstantanesinden, şiddetli ırk ve kabile çatışmalarından öte bir yerde görmek mümkün olamamaktadır. Muktedirlerin medyaları tarafından AIDS, kuraklık, açlık gibi meseleler bile çoğu zaman haber değeri taşımaktan uzak görülmektedir ve *Görkemli Uygarlığımız* ibret-i âlem nispetinden yarattığı bu prototip sayesinde cümle aleme korku salmaktadır. *Sürdürülebilir bir sefalet* için her bir yanını ne öldüren ne onduran bir yardım ağıyla donattığı bu mazlum kıtayı *bize katılm, yoksa haliniz harap* demenin en kanlı canlı örneği olarak özenle korumaktadır. Egzotik ve turistik bir değer olmasıyla bile pek göz önünde bulundurulmayan bu gadre uğramış kara parçası, *modern dünya* ve *muhayyilede* ancak bir *National Geographic stüdyosu*² olarak kendine yer bulabilmektedir.

Bu çalışmada Afrika'nın fiziki, siyasal, toplumsal ve tarihsel süreçlerine dair bilgilendirmenin yanı sıra kolonyalizm öncesi ve sonrası kamu düzeni ve kurumlarının kısa bir değerlendirmesini yapmak ve kıtanın karşılaştırmalı kamu yönetimi yaklaşımı bakımından teşkil ettiği yeri belirlemek gayretinde olunacaktır. Ayrıca genellikle Batı tipi kurumsallıkları norm addederek mukayese faaliyetine girişen cari kamu yönetimi konvansiyonlarının karşısında Afrika'nın kendine mahsus bir niteliği mi olduğu yahut Batıdaki kurumların yerel soslu basit bir benzerinden mi ibaret bulunduğu dair çıkarımlar yapmak gayretindedir.

1. Afrika Bir Nedir?

Otuz milyon metrekaresi aşan yüzölçümüyle dünyanın yüzde altısını karaların da yüzde yirmi dördünü teşkil etmesiyle dünyanın ikinci büyük kara parçası olan Afrika, bir milyarı aşkın nüfusuyla bu alanda da dünya

1 Metin boyunca Afrika ifadesiyle daha çok Sahra-altı Afrika kast edilmektedir.

2 <http://sozluk.sourtimes.org>'taki *Afrika* maddesinin tanımlarından biri.

ikincisidir. Hali hazırda diplomatik olarak tanınmış elli dört bağımsız ülke, dokuz bölge ve üç tane de kısmen tanınmış ülkenin bulunduğu bu kara kıtanın nüfusu ellilerden bugüne iki yüz milyondan bir milyara çıkarak beş kat artmıştır ve mevcut nüfusun yarısı on dokuz yaşın altındadır. Dünya üzerinde tüm iklim kuşaklarında bulunan tek kıta olan Afrika, bunun doğal bir sonucu olarak muazzam bir canlı ve bitki çeşitliliğine sahip olsa da popüler muhayyilede daha çok uçsuz bucaksız çöller diyarı olarak yer bulmuştur. Yer altı ve yer üstü zenginlikler bakımından da oldukça şanslı olan Afrika, değerli madenlerin çoğunun rezervlerinin neredeyse tamamına tek başına sahip olmasına karşın kolonyal mirasın mahvedici etkileri nedeniyle bu konumunu sosyo-ekonomik bir artıya tahvil edememiştir.

Etnik ve dilsel açıdan da muazzam bir çeşitliliği haiz olan bu renkli kıta, tek bir etnik grubu temel alan ulus-devletler çağı olan on dokuzuncu yüzyılla beraber dünya-tarihsel gelişmelere intibak edememiş ve mezkur çok parçalılıktan istifade ederek on altıncı yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıla kadar daha çok ticaret kolonileri oluşturmakla işe koyulan Avrupalı sömürgeci talan hareketinin bu tarih itibariyle çok daha geniş bir yönetsel ve sosyo-kültürel tahakküm unsuruna evrilmesine engel olamamıştır. Yirminci yüzyılın ilk yarısında baş gösteren bağımsızlık hareketleri 1960'lara kadar artarak devam etmiş ve bugün Afrika'da kolonyal bakiyenin sıkıntılarının halen kronik sorunlar olarak hükmünü sürdürdüğü bağımsız devletler ortaya çıkmıştır. Bu devletler kolonyal dönemin kamu yönetimi konvansiyonlarını çoğunlukla aynen devralmış, bu nedenle kolonyal pratiklerin yarattığı tahribatı bertaraf etmek bir kenara, bu tahribattan kaynaklı suni gerilimleri daha da derinleştirip kronik hale getirmeye hizmet eden bir siyasal pratiğin ötesine geçememiştir.

Antropolog ve arkeologların mutabakatıyla insan yaşamının ilk ortaya çıktığı yer olmasının yanı sıra medeniyetin de ilk unsurlarının vücut bulduğu mekan olan Afrika'da, buzul çağı sonrası milattan önce on binlerde oldukça yeşil ve bereketli bir vadi olan Sahra'nın beş binli yıllara doğru giderek kavurucu bir sıcağa teslim olmasıyla buradaki yaşam, kuzeyde Mısır ve Nil havzasına, Batıda deniz kıyılarına, güneyde Sahra-altı tabir edilen daha makul iklim şartlarına sahip coğrafyalara doğru kaymıştır. Milattan önce binli yıllarda demir işlemeciliğinde dönemin diğer coğrafyalarına göre hayli mesafe kat eden Afrikalı uygarlıklar beş yüzlere doğru bu işte artık demir alet edevat ihracına varacak kadar yetkinleşmişlerdir.

Milattan önce üç binlerden üç yüzlü yıllara kadar üç bin yıl hüküm süren ve Afrika sosyo-kültürel ve siyasal yapısında derin izler bırakan dünyanın en

uzun ömürlü ve erken medeniyetlerinden biri olan Antik Mısır Medeniyetinde üç binli yıllarda yazının keşfiyle beraber ilk tarihsel kayıtlar ortaya çıkmış ve üç yüzlü yıllarda İskender'in Mısır'ı Pers işgalinden kurtarması Avrupalıların ilk Afrika'ya ayak basması olarak tarihe geçmiştir. Roma İmparatorluğu'nun bugünkü Tunus topraklarında bulunan Fenike Kolonisi Kartaca'yı ele geçirmesiyle Akdeniz kıyısı boyunca bütün Kuzey Afrika'da, milattan sonra üç yüzlerin ortalarına kadar süren Roma siyasi, sosyal ve idari düzeni hüküm sürmüştür. Milattan sonra yedinci yüzyıla beraber İslam Halifeliğinin yönetimi altına giren bu coğrafyada yerel kabileler ve Arap Müslüman kabileler giderek kaynaşmış ve sekizinci yüzyılda İslami merkez Şam'dan güney Akdeniz kıyısına, bugünkü Tunus topraklarında yer alan dönemin önemli şehri Kayravan'a kaymıştır. On birinci yüzyıldan on üçüncü yüzyıla kadar Arap yarımadasından Mısır'a gelen Hilâlîler ile Filâlîler başta olmak üzere Arap Bedevilerinin de etkisiyle Kuzey Afrika'daki etnik unsurların ciddi ağırlıkta bir kısmı Müslümanlaşmış ve İslam kültürü ile siyasi idari yapısı bu coğrafyada hükmünü icra eder hale gelmiştir.

Dokuzuncu yüzyıldan kolonyal dönemin başlangıcına kadar on binden fazla devlet ya da benzer politik birimin varlığını sürdürdüğü muazzam birçok parçalı sosyo-politik yapıya sahip olan Afrika'da, bu dönemde, belli bir siyasi ve idari yapıdan ziyade her klan ya da kabilenin kendi müstakil kural ve kaideleri üzere idari yapısını oluşturduğu bir kamu yönetimi anlayışı geçerli olmuştur. Bu çok parçalılığı tek bir model üzerinden, üstelik de o coğrafyalarda yaşayan insanların hilafına, yekpare bir bütün haline getirmek ya da sadece birini egemen kimlik addedip işbirlikçi unsur tayin ederek yönetmeye ve iktisadi kaynaklarını sömürmeye dayalı kolonyal dönemde, kolonyalistlerin birbirlerinin nüfuz alanlarını tayin etmek maksadıyla oluşturduğu geliş güzel ve keyfi sınır çizme faaliyeti, etkileri halen sürmekte olan yıkıcı sorunları beraberinde getirmiştir. Bir diğer deyişle 1884-85'te toplanan Berlin Konferansı'nda sömürgeci güçlerin aralarındaki çatışmaları sona erdirmek maksadıyla birbirlerinin etki sahalarını belirlemek için yaptığı paylaşım haritası (*Scramble for Africa*), vahşiler gibi kimseden habersiz toprak peşinde koşmayacağına dair muktedirler arası bir tür centilmenlik anlaşmasına tekabül ettiği gibi (Ferro, 2002: 134) Afrika'daki etnik ve kimlik temelli çatışmaların şimdi bile ciddi sorunlar olmasının en temel sebeplerinden birini teşkil etmiştir.

Afrika'nın iktisadi yapısını ciddi akamete uğratan kölecilik ise on beşinci yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıla kadar dahili ve harici köle tacirleri

tarafından yürütülmüş, bu tarihler arasında yaklaşık on sekiz milyon insan sahra altı Afrika'dan köleleştirilerek satılmıştır. Bunların on iki milyonu aşkın bir kısmı Atlantik üzerinden Amerika'ya satılmış ve bu ticaretin kendi kontrolünde dönmemesi ve zamanla özellikle Batı Afrika'da ticari tarım mallarını üretilip satılmasına insan gerekliliği nedeniyle İngilizler bu ticaretin karşısında yer almış ve kölelik karşıtı ciddi bir uluslararası kamuoyu oluşmuştur. Başka bir ifadeyle İngilizler tarafından, az da olsa yerel otoritelerin de içinde bulunduğu kaçak köle ticareti yerine bilhassa Batı Afrika'da kakao, hurma yağı, altın ve kereste gibi mamul malların satışına dayalı bir iktisadi yapı yaratılmıştır.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'yla beraber Batılı sömürgeci güçlerin rotayı kendi ana karalarına çevirmesi, Afrika'daki kolonyal yönetim baskısını tavsatmış ve zamanla bu güçlere karşı yerel halkın bağımsızlık temelli örgütlenme ve mücadeleleri ciddi bir boyuta ulaşmıştır. Bu mücadeleler sonucu şimdilerde Afrika'nın tamamına yakınında bağımsız devletler olsa da birkaç ülke haricinde kıtanın halen muazzam bir iktisadi ve siyasi istikrarsızlıkla malul olmasının köklerinin yattığı dönem olarak kolonyal döneme biraz daha tafsilatlı eğilmek gerekli görünmektedir.

2. Afrika Kolonyalizm Devri: Bakirenin Fethi ya da Afrika'nın İcadı

Bugüne kadar ezeli ve ebedi ötekimiz olarak *iş gören* halinin de ötesinde, bugün tümünden görünmez hale geldiği gibi neredeyse ötekilik vasfını bile yitirip *iş göremez* olan bu *Kayıp Kıta* sömüren beyaz elden değil, ama zihinlerden çoktan emekli edilmiş durumdadır. Deyim yerindeyse Afrika, güçlü enerji şirketleri, onlara bağımlı olan devletler ve bu ikisinin kontrolündeki enformasyon ağlarından çok önce, ilkin, cari mütehakkim zihniyeti şekillendiren yayılcı sosyal bilimin istilasına ve bir *etnolog* bombardımanına uğramıştır. Öyle ki, modernliğin inşasında başat role sahip kodlayıcı sosyal bilimler artık sadece *modern olmayanı* arayıp bulan detektörler olmayı da aşarak, tam bir beyaz cüretiyle, Batı dışı bir modernlik kurabilmiş toplumsal deneyimleri de *layık* oldukları yere, yani kendinin addettiği asri zamanın gerisine yerleştirmiştir. Doğrunun ne olduğunu ve hatta yoksul çevre ülkeleri tarafından yapılması gereken *doğru yanlışların* bile neler olduğunu çok iyi bilen bu endüstri dünyası, kimi farklı kültürel formların kendisiyle eşzamanlı yaşamadığı ve dolayısıyla *ilerlemediği* fikriyle geri kalmış olan bu bölgelere *modernlik* ihraç etmiştir. Böylelikle Afrika, kendince modern silahlarla kotarılan modern savaşlar ve hatta savaşsız modern katliamlarda ve artık modern kurumlar aracılığıyla üretilen yeni sömürü mekanizmalarında vücut bulmuş bu *muasır medeniyeti* acıyla müşahade etmek durumunda kalmıştır.

'Peki Afrika ezeli ebed şimdiki durumunda mıydı?' sorusuna cevap vermek için Afrika'nın maruz kaldığı kolonyal pratiklerin bir okumasını yapmak gerekliliği ortada olsa bile bu okuma da aslında bir Avrupa ve Dünya tarihi okuması anlamına gelmektedir. Bu nedenle "emperyal mücadelenin kendisini kavramaksızın, kültürün içinde kalarak –ki bu kültür, arkasında tam bir yok edicilik ve farklı olanı kendine benzetme tarihinin yattığı bir kültürdür- dünyayı kavramanın" imkânı yoktur (Said, 2000: 58).

Burada Avrupa'nın kendinden olmayanı arayıp bulan ve onu kodlayıp bu kodlamayı da onun evveliyatı olarak ona belleten, başka bir deyişle hem kendini hem de ötekini icat eden devasa bir kolonyal söylemsel yapı ürettiği ve böylece kendi kimliğini de tarih yapıcı egemen kimlik düzeyinde sabitlediği söylenebilir. Batı tarihyazımının temel kodlayıcı olarak batı-dışı toplumları *müzeleştirilen*, onları Tarih'in puslu kıtalarına gömüp, gizleyen yaklaşımı, kendini Tarih'in asli müsebbibi ve dolayısıyla medeni unsuru olarak geride kalanlara hikmet vazeden bir üst merci biçiminde telakki etmesinin temel meşrulaştırıcısıdır. Söz konusu süreç tarihyazımının yanı sıra kapitalizm, Avrupa-merkezilik, kolonyalizm ve modernite gibi asri fenomenlerin karmaşık ve özgün bir bileşiminin ürünüdür.

Öte yandan Avrupa'nın kendi kimliğini tarih yapıcı egemen kimlik olarak kurumsallaştırmasının mühimmatını Afrika'dan ve orada yürüttüğü kolonyal pratiklerden devşirmesi serüveni, Michael Hardt ve Antonio Negri tarafından şu şekilde değerlendirilmiştir:

"Kolonileştirilmiş özne metropoliten muhayyilede öteki olarak kurulur ve böylelikle kolonileştirilen mümkün olduğu ölçüde uygar Avrupa'nın temel değerlerinden yoksun bırakılır. (Biz onları anlamayız; onlar kendilerini kontrol edemez, onlar insan hayatına değer vermez, onlar ancak şiddetten anlar.) Irksal farklılık bütün kötülük, barbarlık, sınırlandırılmamış cinsellik vb. kapasitelerini yutabilen bir kara deliktir. Dolayısıyla, kolonileştirilen siyah özne her şeyden önce ötekiliği içinde karanlık ve gizemli görünür (...) Avrupalı-olmayan ötekilerin negatif kuruluşu en nihayetinde Avrupa kimliğini kuran ve ayakta tutan şeydir." (2001: 143-144)

Ayrıca Avrupa'nın neredeyse tamamen çevre ülkelerinden tevarüs edilmiş bereketinin altında da kolonilerden akan maddi zenginlik ve emek, "zencilerin, Arapların, Hintlerin ve sarı benizli insanların alın terleri ve cesetleri"nin yattığını iddia etmek ziyadesiyle mümkündür (Fanon, 1985: 94).

Kolonyalizm deneyimi, Avrupa tarihi bakımından başat belirleyenlerden biri olması nedeniyle, “Avrupa kapitalizminin doğumuna yardım eden bir ebe” olarak da nitelendirilebilir. Avrupa modern kolonyalist dönemde fethettiği topraklardan yaptığı doğal kaynak, mal ve zenginlik yağmasının yanında oralardaki üretim ve tüketim ilişkilerini, ekonomik etkinlik tarzını ve kültürel nitelikleri yeniden yapılandırmış; onları kendi ekonomileriyle karmaşık ilişkiler içerisine sokmuş, böylelikle koloniler ve kendisi arasında insan ve doğa kaynakları sirkülasyonu yaratmıştır (Loomba, 2000: 21). Bunun yanında kolonyalizm, temas ettiği farklı kişilere ve kültürlere, seyyahlar, misyonerler, bilim adamları (etnolog, antropolog, arkeologlar) ve kurduğu kolonyal yönetimlerdeki memurlar vasıtasıyla kendi kültürel formlarını benimsetme yolu olarak da işlev görmüştür.

Yine aynı dönemde “transkültürasyonun önemli bir temas bölgesi olarak” edebiyat eserleri; “yeni dünyaları toplumlarının sağladığı ideolojik filtreler”, madunu popüler kültürel önyargı ve görme tarzlarıyla yorumlayan seyahatnameler; kendisini katıksız ‘olgusal’ bir söylem olarak sunabilmek için bünyesindeki figüratif ve açıkça ahlaki ve politik olan argümanları temizleyerek, kendisini değerden bağımsız, yansız ve evrensel olarak sunan dili sayesinde edindiği güç ve buyurganlıkla bünyesinde toplumsal cinsiyet ve ırk açısından barındırdığı önyargıları saldırgan bir biçimde nesnel hakikatler olarak sunabilen bilimsel teoriler ve yapıtlar kolonyal egemenliğin kurulmasında ve kurumsallaştırılmasında çok önemli roller oynamışlardır (Loomba, 2000: 86-94). Bu malzemeler çoğunlukla geç Orta çağ Avrupa’sında görülen “ormanlarda, medeniyetin sınırları dışında yaşayan, uzun saçlı, çıplak, şiddet düşkünü, ahlak duygusundan yoksun ve duyuları aşırı gelişkin ‘vahşi adam’ siması”nu temel almış ya da onu ufak tefek değişikliklerle yeniden üretmiş ve *klişeleştirerek* bir kez daha popüler kullanıma sunmuştur. Bir diğer deyişle “klişeleştirme basit bir cehaletin ya da ‘gerçek’ bilgi eksikliğinin sonucu değil, daha ziyade enformasyonu işlemekten geçirme metodudur ve klişelerin işlevi ‘benlik ve ‘öteki’ arasında yapay bir farklılık duygusunu sürekli kılmaktır.” (Loomba, 2000: 79-81)

Popüler dağarcığımızda yer eden siyahlara ve Afrikalılara ilişkin temsiller de kolonyal dönemde üretilen bilgilerin kör edici etkisini hâlâ taşımaktadır zira Hollywood ve dünyanın diğer popüler sinema endüstrilerinde, özellikle cinsel içerikli filmlerde kullanılan *aygır zenci* figürü siyahların döllemeye yetkin, fakat yaşamın kültürel bağlarından kopuk, hayvani bir cinselliğe sahip oldukları yönündeki düşüncüyü pekiştiren bir temsil olmuştur. Bir başka açıdan

“siyah adamın bedeninin parçaları ve derisiyle, yani fiziğiyle uzun uzadıya uğraşan bu görmekten korkan (skopofilik) bakış, ‘temelde belli bir erkek narsizmi üzerine kurulmuş, siyah adamların, beyaz adamların onları görmek istedikleri ayna imgelerine indirgendiği klasik cinsel fantezi mizansenidir.”
(Ching & Low, 1996: 147)

İlaveten, kıtadaki yüksek HIV taşıyıcısı oranını -kolonyal dönem biliminin ürettiği- aşırı cinselleşmiş Afrikalı imgesinden hareketle olur olmaz korunmasız cinsel ilişkiye girme arzusuyla açıklayan Batılı hekimler, Afrika’da AIDS’in nedenleriyle ilgili bu türden çıkarsamaları nedeniyle yoksulluğun burada oynadığı temel rolü göz ardı eden ve sonuçta yine ırkçılığın değirmenine su taşıyan bir bakış sunmuştur (Stillwaggon, 2003: 132-138).

Yaşamın fazlasıyla ortalığa saçılmışlığı Afrika’nın hijyen yoksunu olmasının temel sebebi olduğundan hastalık ve tehlikeler de toplumsal yaşamın temel bir bileşeni olarak doğallaşmış, böylelikle kolonyal muhayyile, hiçbir steril engelin olmadığı bu cangılvari yapının ürünü siyah özneyi hastalıklı, vahşi ve kötü öteki yapmak ve dahası insan türünden bile saymamak için kendince yeterli kanıtlara ulaştığı kanaatine varmıştır. Batılı mütehakkim kafa, modern insanın böyle yaşamadığı ancak hayvanların bu türden bir yaşam sürdürdüğü akıl yürütmesinden hareketle, kendi steril coğrafyalarında, kurumlarıyla yaşamı daha kapalı ve *insani* hale getirerek bu korkutucu heryerdeliği disipline etmiştir zira bu kafa nazarında, ortalığa saçılmış yaşam hastalıklı bünyenin temel varoluş sebebidir ve kapitalist yaşam formlarından hiçbirine de uymadığı için egemenin kabul edemeyeceği bir görüngüyü imlediği gibi kontrol dışı olması nedeniyle de sistem açısından tehlike arz etmektedir.

Batı, ıslah etme lütfunda bulunduğu sömürge halklarına, onlar aynı zamanda tarihsizlikle de malûl oldukları için, sınırsız bir zulme maruz kalmalarına aldırış etmeden kendisinin tarihini ve *gelişme* çizgisini görerek tarihin *asli* noktalarını işgal eden bu davranış kalıplarını ve örüntülerini aynen taklit etmek suretiyle kendisi gibi *müreffeh* yarınlara adım atacakları bir yolu açtığını düşünme eğilimindedir. Bu bakışa göre *gelişmenin* tek yolu Garphılaşmadan geçtiğinden her ne kadar bu süreç kan ve gözyaşı yüklü olsa da buna içlenmeden durumdan vazife çıkarmayı bilmek gerekmektedir. Dolayısıyla

“Afrika, tarihsel sömürgeciliğin getirdiği uygarlaştırıcı modernleşmeden fayda sağlamış bir bölge olarak, *olumlu açıdan*

bakıldığı sürece hoş görülebilir; ama Afrikalılar tarafından hâlâ imparatorluk mirasının ısrabını çeken bir yer olarak görülüyorsa, o zaman Afrika'ya haddi bildirilmeli, beyaz adam gittikten sonra gerilemiş, esasen aşağı bir yer olarak gösterilmelidir." (Said, 2000: 55)

3. Kolonyalizm Sonrası ya da Hep Kolonyal Dönem

Kolonyalizm temel olarak kolonilerdeki işgücü ve doğal kaynakları sömürmeye dayalıysa da bu ekonomik etkinliklerle eş zamanlı olarak ortaya koyduğu kendine özgü baskı ve denetim mekanizmalarını da kurumsallaştırmıştır. Hâkim olduğu koloninin toplumsal yapısını icat ettiği yeni temsil biçimleri yoluyla kökten değiştirmiş, bu sayede kendisine yerli halktan işbirlikçiler yaratarak aslında tarihsel olarak -en azından etnik- hiçbir ihtilafı olmayan bu toplulukları birbirlerinin düşmanı haline getirerek yeniden kurmuştur. Örneğin Ruanda'da bulunan ve aslında aynı dil grubuna, aynı yaşam tarzına ve aynı sosyal formasyona sahip üç temel etnik grup olan Hutular, Tutsiler ve Twalar binlerce yıl birbirleriyle barış içinde yaşamış olsalar da, kolonyal tarihçiler ve antropologlar eliyle Ruanda toplumunun sosyal dokusunu ve kimlik oluşumunu radikal bir biçimde değiştiren kolonyalizm, daha açık renkli olan Tutsileri ayrıcalıklı ilan edip onlara kolonyal iktidardan ve ayrıcalıklardan yararlanma imkânı sunarak mezkur gruplar arasında derin yapay farklılıklar oluşmasına sebebiyet vermişlerdir. Bir diğer deyişle kolonyal devlet esnek sosyal kategorileri katı etnik kimlikler haline dönüştürmüş (Balta, 2003: 17) ve bunun sonucunda da Ruanda'da 1994'te resmi rakamlara göre 800.000 Tutsi'nin katledildiği dünyanın en büyük soykırımların biri olarak tarihe geçen ciddi bir insanlık dramıyla karşı karşıya kalınmıştır.

Avrupalı eril öznenin koloni toplumlarında yarattığı bu ağır tahribat nedeniyle, kolonyal yönetimlerin son bulması kolonyal pratiklerin sonu anlamına gelmemiş ve kolonyal yönetimler sonrası Afrika'da hepsi birer *mikro kolonyal yönetim* olan devletler kurulmuştur. Dolayısıyla bugün, Afrika'nın güya ırksal ve kültürel farklılıklar nedeniyle birbirlerini boğazlayan halklarının durumunu, Afrikalıların şiddetten başka hiçbir yolu bilmeyen fitratına bağlamaktansa Batılı kolonyal pratiklerin yerel toplumun geleneksel yapısında yarattığı ciddi tahribata yormak daha makul görünmektedir.

Şimdilerde Afrika 300 milyon insanın açlık sorunuyla baş etmeye çalıştığı, her beş saniyede, bir kişinin AIDS'e yakalandığı, her yıl -çoğu çocuk- bir milyon kişinin sıtma nedeniyle hayatını kaybettiği, her on doğum yapan kadından birinin yaşamına devam edemediği, genç nüfusun yarısının okula

gitme olanağının olmadığı, ortalama yaşam beklentisinin 48 yıl olduğu, dünyadaki çocuk ölümü vakalarının yarısının cereyan ettiği ve toplam nüfusun yarısının sağlıklı suya ulaşamadığı bir kıta durumundadır.

Saydığımız bu başlıca sorunların yanında kıtanın dünya ekonomisindeki payı %1,2 ve uluslararası sermaye kuruluşlarına da toplam borcu -2000'lerin başı itibarıyla- 325 milyar dolar seviyesindedir. Bütün bunlar silahlanmadan taviz vermediğinden dünya üzerindeki hafif silahların beşte biri olan 100 milyon silah Afrika'da dolaşmaktadır ve savaş 100 milyon insanın gündelik gerçeği olduğu gibi 10 milyon kişi de kendi ülkesinde mülteci durumundadır (OXFAM, 2003: 26-39). Kıtanın bütün bu içler acısı göstergelerini muktedirlerin doymak bilmez, gözü dönmüş kâr hürsından ayrı düşünmek muhakkak ki mümkün olmasa da egemen güçler, ezici bir ağırlığını kendi yarattıkları yapısal sorunlara çözüm bulma gayretinden özenle kaçınarak kıtanın dört bir yanında, sözde sivil toplum aracılığıyla çeşitli yardım etkinlikleri de gerçekleştirmektedir. Yine de yanaltıcı bir genellemeye gitmemek için burada şunu vurgulamakta fayda vardır: Afrika'da yardım işlerini organize eden sivil toplum kuruluşlarını tümüyle sözde ve kifayetsiz addetmek gerekmez de bütün iyi niyetli çabalara karşın bu kuruluşların finansmanının da egemen güçler tarafından sağlandığı düşünüldüğünde onların yapabileceklerinin fazlasıyla bu muktedirlerin iki dudağı arasında olduğuna da dikkat çekmek elzemdir.

Misal çoğunlukla gıda yardımı biçiminde olan bu yardımlar, bugün itibarıyla muhtaç ülkelerin yerli gıda sanayisini çökertmiş durumdadır zira yardım yapan ülkelerin, yardım yaptığı ülkenin yerli üreticilerini devreye sokmak yerine kendi devasa tarım çiftliklerini nasiplendirecek bir yolu tercih etmesi bir yardım endüstrisinin oluşmasına yol açmış ve bu türden yardımlar uzun vadede açlık ve kıtlığın başlıca nedenlerinden birini teşkil eder hale gelmiştir (Balta, 2003: 23).

Afrika halen sahip olduğu doğal kaynaklarıyla modern dünyanın hammadde ihtiyacının tedarikçisi olarak iş görmesi nedeniyle -fazlasının dikkatle esirgendiği- "icap ettiği kadar" ilgi görmektedir ve esas itibarıyla bu kıta, muktedirler nezdinde, medeniyetin kendini çevirmesi için gerekli yeraltı ve üstü değerlere sahip olmasıyla koca bir metal ve enerji muntıkası olarak insansızlaştırılması daha da tercihe şayan bir kara parçası olarak telakki edilmektedir. Üzerinde yaşayanlar şimdilik, bu sebeple mazur görülmektedir ve onlara soyları tükenmesin diye, -tam bir vahşi doğa aşığının, doğal yaşamın bir milli park estetiğinde korunması için yapması gerektiği gibi- yardımlar tam da bu saiklerle yapılmaktadır.

Kendini bile sömürmekten aciz yoksul çevre ülkelerine kendi *engin yok etme yeteneğini* ve bu konudaki deneyimlerini aktaran şirketler aynı zamanda kısa yoldan teknolojik yıkımı ve kültürel yozlaşmayı da *hasımlarına* sunmakta ve bir bakıma -eğer psikolojik bir okuma yapmakta sakınca yoksa- kendi geçmişleri olarak gördükleri *ilkellerden intikam* almaktadır. Belirtmek gerekir ki buradaki şirket sözcüğü sıklıkla zikredilen sistem, kapitalizm gibi soyut bir göndergeye sahip değil; tam tersine bunlar gündelik hayatta fazlaca göz önünde olan ve örneğin televizyon reklamlarında barışı, sevgiyi, paylaşmayı, renklerin kardeşliğini, hatta türlerin kardeşliğini popüler birer simge olarak öne süren ve tüketen pek *saygın, kanlı canlı* uluslararası kartelleri işaret etmektedir.

Bütün bu tarihsel, toplumsal, siyasal ve iktisadi manzara üzerinden Afrika'daki *bağımsız* devletlerin bu manzaranın ortaya çıkmasındaki müspet ya da menfi rolü, sorunların çözümü ya da derinleştirilmesi noktasındaki payları ve kolonyal dönem sonrası siyasal sistemin ve kamu düzeninin inşa, sevk ve idaresindeki konvansiyonlarına göz atmak gerekmektedir.

4. Afrika'da Kamu Yönetimi

Afrika'da kamu yönetimi ve düzeni mefhumunun kimilerine gülünç bir oksimoron gibi görünmesinin nedeni, kolonyalizm sonrasında ulusal ve yerel ölçekli kurtuluş hareketleri sonrası *bağımsızlığını* kazanan kıta ülkelerinin neredeyse tamamında sömürge yönetiminin yerine gelen yerli yönetimlerin eskisine rahmet okutacak çapta totaliter siyasal yapılar yaratmasıdır. Erken davrananın yönetime el koyduğu bir kaos diyarı olarak da tanımlanan Afrika'da ulusal ve yerel kurtuluş hareketlerinin muhtemel ufkunu tüm Afrika'nın kurtuluşu ülküsüne dayandıran Kwame Nkrumah, Franz Fanon vb. gibi enternasyonalist fikir ve devlet adamlarının yanı sıra bunları kendi iktidarını konsolide etmenin vesilesi sayan Idi Amin, Mobutu Sese Seko vb. namılı diktatörler de kendine yer bulmuştur. Bu isimlerin peşi sıra yekten diktatör olarak tanımlanamasa da yerli yerince birer otokrat olarak nitelendirilebilecek Robert Mugabe, Cemal Abdunnâsır, Enver Sedat, Hüsnü Mübarek, Jomo Kenyatta, Muammer Kaddafi ve Ömer el-Beşir vb. gibi hemen hepsi asker kökenli devlet adamları kolonyal yönetim sonrasında ülkelerinin siyasal-toplumsal ikbalini tek başlarına ellerinde tutmuştur.

Bu bakımdan kolonyalizm sonrası Afrika siyasal arenasında askerlerin siyasal sistemin temel kurucu ögesi olmasının yarattığı sivil ve demokratik siyaset eksikliğinde, toplumsal meseleleri sosyolojik, iktisadi ve felsefi boyutlarından ziyade tek yönlü bir güvenlikçi paradigmada algılayan asker

yöneticilerin azımsanmayacak bir payı vardır. Bir başka deyişle Afrika'da kolonyalizm sonrası tesis edilen siyasal yapıların temel sorunu, kolonyalizmin olanı kaşındığı olmayanı bizzat kendi ürettiği bir durumda yeni yerli yönetimlerin sorunların kaynaklarına inmeden palyatif nitelikli ve çoğunlukla iç tehdit algısı üzerinden işleyen siyaset etme tarzının sorun çözmeye değil derinleştirmeye hizmet etmesidir.

Afrika kolonyalist istilaya uğramadan önce Batı dünyasında anlaşıldığı biçimiyle modern devlet gibi devasa bir yönetsel mekanizmaya yabancı olsa da geniş coğrafyalara hükmeden imparatorluk tipi siyasal yapılara sahip olagelmıştır. Kuzeydeki Antik Mısır medeniyeti dışarda bırakıldığında dönemin Habeşistan'ın da hayli büyük toprakları uhdesinde barındıran bir imparatorluktan bahsedilebilse de o bile oldukça az personel istihdamı nedeniyle Batı'daki muadillerine nazarla devletçik boyutundadır. Afrika kadim kültürünün toprak ve ürünleriyle tesis ettiği ihtiyacından fazlasını talep etmeyen tevekkül ilişkisi nedeniyle toplumsal ve ekonomik artığın sevk ve idaresinin temel kurumu olarak teşekküllü bir devlet aygıtı ortaya çıkmamış ve bu kadim kültür kolonyalizm sonrası devlet inşa süreçlerinde de etkili olmaya devam etmiştir. Bunun yanı sıra kolonyalizmin Latin Amerika'nın aksine Afrika'da tarihsel olarak görece daha yakın tarihli bir olgu olması nedeniyle Batılı kurumsallıklar burada yeteri çapta müesses nizam boyutuna bürünmemiş, daha çok yerel kültürel ve yönetsel kültürün üzerinde ancak yüzeysel etki gösterebilmiştir (Hyden, 2010: 70-72).

Bu bakımdan Afrika'daki modern devlet deneyimlerinin geleneksel yapıyla ilişkisini, gelenekseli modern kurumların dışında tutmaya azami gayret gösteren, bir tür Jakobenizme tekabül eden *güçlü modern tekçilik*, gelenekselin varlığını formel olarak tanımaya da fiilen işlerliğine müsamaha gösteren *düzenlenmemiş ikilik*, geleneksel kurum ve yasalara neredeyse yarı-özerk bir muhtariyet atfeden *düzenlenmiş zayıf ya da güçlü ikilik*, geleneksel kurum ya da yasalara ancak devletin nezareti ve gözetiminde izin veren ve bu yönüyle geleneksel otoriteye meşruiyetini ancak devlete intisap etmesi durumunda bahşeden *zayıf modern tekçilik* ve son olarak geleneksel kurum ya da yasaların devletin bütün kurumlarında cari olduğu *güçlü geleneksel tekçilik* olarak ifade edilebilecek beş temel başlık altında kavramsallaştırmak mümkündür (Hinz, 2008: 61-64).

Afrika'daki cari devlet yapılarının ardındaki kolonyal miraslardan ilki genellikle Fransız nüfuz bölgesinde hâkim olan fakat yer yer İngiliz ve diğer nüfuz bölgelerinde de müşahede edilebilen ve kolonyal gücün kendi kurumlarını tesis edip kendi yöneticileri eliyle hedef mazlum coğrafyanın

iktisadi zenginliklerini sömürmenin yanı sıra emperyal heveslerle mezkûr coğrafyayı sosyo-kültürel bakımdan da dönüştürme amacı güden doğrudan yönetim (*mise en valeur*) anlayışıdır. Buna mukabil esas itibarıyla İngiliz nüfuz bölgelerinde cari bir diğer kolonyal yönetim konvansiyonu da hedef coğrafyada hüküm süren yönetsel ve sosyo-ekonomik yapıya müdahale etmeden kaynak transferini yerli bir işbirlikçi eliyle sevk ve idare etme ilkesine dayanan dolaylı yönetim yaklaşımıdır (Authaler, Michels, 2014: 4-6).

Bu iki tarz, bağımsızlık sonrası Afrika devletlerinin inşasında birtakım izler bıraksa da bu süreçte en önemli rolü, eğitimlerinin neredeyse tamamını Batılı ülkelerde yapmış ve bağımsızlık süreci ve sonrasında ülkelerinin tahkimatında ön saflarda yer alan yerel seçkinler oynamıştır. Modernlik katarının kaçtığı endişesiyle koşar adım o katarı yetişmeye ayarlı müteyakkız bir *acilcilik*, ülkelerinin özgül durumlarıyla Batılı kurumlar arasında makul bir sentez arayışından ziyade tarihi hızlandırmaya yönelik radikal toplumsal dönüşüm projelerini daha tercih edilebilir kılmış ve makul sentezin yaratması muhtemel geniş kesimlerin katılımını önceleyen bir kamu bürokrasisi inşası ve kamu politikası icrasına ket vurmuştur. Yerel seçkinlerin geleneksel sosyo-kültürel yapının özsel manada Batılı terakkiye mâni olduğuna dair önyargıları, kolonyal dönemdeki sorunların daha da derinleşerek kronik hale gelmesine sebep olmuştur. Bu noktada demokratik bir düzene yaklaşık yirmi beş yıl önce geçiş yapmış olan Güney Afrika Cumhuriyeti'nin, kıtanın diğer ülkelere göre daha avantajlı başladığı modern devlet inşa serüvenine biraz daha tafsilatlı eğilmek, yukarıda bahis konusu edilen handikaplara karşın görece bir ilerleme kaydetmenin Afrika şartlarında bile olsa mümkün olduğunun işaretlerini vermesi bakımından öğreticidir.

5. Güney Afrika Cumhuriyeti: Siyasal, İktisadi, Kamusal Yapı ve Kurumlar

Yerli siyahi halkla on altıncı yüzyılda gelen sömürgeci Hollandalılardan neşet etmiş *Afrikaner*ler arasında yerli halkın ciddi bir siyasal, iktisadi ve toplumsal tecridini ön gören ayrımcılığı temel alan *Apartheid* rejimine, Nelson Mandela önderliğindeki Afrika Ulusal Konseyi tarafından son verilmiş ve ülke ilk defa demokratik bir seçim gerçekleştirmiştir. İki yıllık geçiş döneminin ardından 1996'da kabul edilen anayasayla beraber birinin mutlak üstünlüğüne dayalı toplumsal ve siyasal sistem yerini toplumun bütün kesimlerinin sayıları nispetinde ortak ve eşit paydaş olduğu bir siyasal arena bırakmıştır.

İrsal ayrımla katmerli bir sınıfsal sömürünün özgül bir bileşimini ifade eden *Apartheid* rejimine (Gharehaghaji, 1997: 77) yönelik uluslararası baskıların bertarafı maksadıyla 1983-1994 arasında yasalar nezdindeki dört ırkın temsili için Beyazlar, Renkliler ve Asyalıların müstakilen temsil edildiği ve nüfusun yüzde seksenini oluşturan siyahların yine bu haktan istifade edemediği üç meclisli bir siyasi yapı tesis edilmiş, buna karşın herhangi bir ihtilaf durumunda Beyazlar Meclisi yine son karar mercii olarak tayin edilmiştir. Bugün Güney Afrika Cumhuriyeti'nde yasama başkenti Cape Town'da yerleşik 400 üyeden müteşekkil ve mensupları beş yılda bir yapılan seçimlerle belirlenen Ulusal Meclis'in (*National Assembly*) yanı sıra yine temsilcileri beş yıllık periyotlarla seçilen 90 sandalyeli Eyaletler Ulusal Konseyi (*National Council of Provinces*) adlı bir başka meclisten oluşan iki kanatlı bir meclis yapısı vardır (South African Government). Kökleri Hollanda dönemi yönetimi dominyonlarına uzanan dokuz idari bölgeye ayrılmış olan Güney Afrika'da her bir bölge nüfus ve yüzölçümünden bağımsız bir biçimde eşit oranda onar üyeye temsil edilmektedir ve bunlardan altısı seçimle gelirken diğer dördü -biri ilin başbakanı olmak üzere- özel delegelerden ibaret olduğu gibi bu grubun başında da mezkûr bölgenin başbakanı bulunmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı).

Burada herhangi bir parametreden bağımsız eşit temsil nosyonu genellikle büyük toprak sahibi ayrıcalıklı beyaz sınıfın eski imtiyazlarını *apartheid* sonrasında da sürdürmek istemesinin idari konvansiyonu olarak düşünülebilir zira demokratik seçimlerde nüfusun yüzde seksenini oluşturan siyahlara karşı merkezi iktidarı sevk ve idare şansı kalmayan bu ayrıcalıklı toplumsal kesim en azından Eyalet Ulusal Konseyinde bu yolla sayılarının üzerinde bir temsil olanağına kavuşmuştur. Eyaletlerin eğitimden, sağlığa, kolluk kuvvetinden kültür ve eğlenceye, bayındırlıktan bölgesel kalkınmaya, ticari ve endüstriyel faaliyetlerin düzenlenmesinden geleneksel otoritenin içerilmesine kadar hayli genişletilmiş bir iç yetki alanı olduğu ve merkezi bütçede de eşit derece paydaş olduğu (Güven, 1995: 99) düşünüldüğünde bu fazladan temsiliyetin önemi daha da aşikâr hale gelecektir.

1995 itibariyle meclisten bağımsız onu denetleme ve edindiği malumatı kamuoyuyla paylaşma sorumluluğunu haiz bir tür ombudsmanlık kurumunun yürürlükte olduğu Güney Afrika, çok partili bir siyasi rejime ilaveten aynı kişinin en fazla iki sefer beş yıllığına seçilebildiği ve başkanın aynı zamanda bizzat hükümetin de başı olarak görevini ifa ettiği bir

başkanlık sistemine sahiptir. Bağımsızlık öncesinde İngiliz Kraliyetine bağlı bir genel vali tarafından yönetilen ve ilkin 1961'deki bağımsızlık sonrası kurulan Cumhuriyetle beraber ihdas edilen devlet başkanlığı mevkiine karşın 1994'te Apartheid rejimi sona erene kadar demokratik bir seçime sahne olmayan Güney Afrika'da, bu rejimin sona erişinin akabindeki seçimlerden o güne kadar yaklaşık otuz yıl yasadışı ilan edilmiş Nelson Mandela önderliğindeki Afrika Ulusa Konseyi büyük bir zaferle ayrılmıştır.

Apartheid döneminin sonlandırılması için yapılan uluslararası baskılardan kaynaklı iktisadi, kültürel ve sosyal nitelikli ciddi ambargolar ve bunların bir parçası olarak uluslararası sermayenin yatırımlarını durdurması ve olası yatırım girişimlerine de taammüden taş koymasının tetiklediği iktisadi kriz dönemin hükümetinde içe kapanmacı bir teyakkuz hali yaratsa da kamu sektöründe maaşların dondurulması, yatırımların ciddi boyutta azaltılması ve kamu sektöründe özelleştirme odaklı bir daralmayı hedefleyen deregülasyon politikalarını gündeme getirmiş ve Apartheid sonrasında bile bu deregülatif önlemler aynıyla vaki biçimde devam etmiştir.

1996 sonrasında anayasal bir statüye kavuşturulan idari sistemde tepede devlet başkanı, altında ona bağlı ve onun liderliğinde ihdas edilmiş bir hükümet ve onun da altında bu hükümetin uhdesinde bulunan idari müesseselerden müteşekkil bir idari düzene sahip Güney Afrika'da dokuz eyalette o ilin başkanı ve ona bağlı yürütme kurulunu ihtiva eden kamu düzeni idari yapının temelini oluşturmaktadır. Resmi olarak öyle adlandırılmasa da fiili olarak federal olarak nitelendirilebilecek Güney Afrika'da, bu dokuz eyalette toplam sekiz adet büyükşehir belediyesine ilaveten 44 ilçe belediyesi ve onları oluşturan 226 tane yerel belediye vardır (Örmeci, 2015).

Gelişmekte olan devlet olarak Güney Afrika'da müdahaleci biçimde gelişen kamu politikaları ilki, Apartheid rejiminin yarattığı sosyal, ekonomik ve siyasal zorlukları ortadan kaldırmak, ikincisi ANC'nin sosyalizan yöneliminin de bir sonucu olarak piyasadaki kadınlar, siyahlar aleyhine cari eşitsizlikleri güçlü devlet müdahalesiyle azaltmak olmak üzere iki temel dert üzerinden yürütülmüştür. Afrika'nın genelinde bilhassa 60 sonrası kurulan bağımsız devletlerin sömürgecilik geçmişi nedeniyle Weberyen manada teşekküllü bir bürokrasi yok denecek kadar az olsa bile Güney Afrika'da bürokrasisi tipik bir gelişmekte olan ülke hususiyetleri gösterecek kadar müessestir. Bu nedenle devletin inşasını öncelikli amaç edinmiş, kamu ve piyasanın güçlü devlet müdahalesiyle oluşturulmasının hem gerekli hem de faydalı olduğuna kani bir bürokratik aygıtı sahip Güney Afrika'da devletin ekonomi politikası National Industry Policy Framework adlı bir çerçeve

metin üzerinden yürütülmektedir. Güney Afrika'da kamu politikalarının öncelikli hedefi, nüfusun geniş kesimlerinin muazzam yoksulluk ve eşitsizlik şartlarında yaşadığı gerçeğinden hareketle dengeli bir ekonomik büyüme ve insani gelişme odaklıdır. Güney Afrika nispeten daha iyi durumda olsa bile kıtanın genelinde bütün bu çabalara rağmen halen yetersiz ekonomik gelişme gösteren Sahra-altı ülkeleri, 90'larda IMF, Dünya Bankası gibi uluslararası kurumlar eliyle devlet müdahalesini şeytanlaştıran piyasa yönelimli yapısal uyum programlarına zorlanmış ve durumları daha da kötüye gitmiştir. Yine de yapısal uyum programları bazı ülkelerde, ülkelerin iç siyasal yapılarında serbest piyasa rejiminin gerektirdiği kadar görece bir demokratikleşmeyi de beraberinde getirmiştir (Mabasa, 2014: 5-8).

Altmışlarda İngilizlerden bağımsızlığın kazanılması sonrası siyahların ülke içi ırkçı tecride karşı verdiği muazzam mücadeleyi 1996'da yürürlüğe giren ultra demokratik bir anayasayla taçlandırmaları, o güne kadar imtiyazlı beyaz azınlığın kamu politikalarını kategorik eşitsizliğin derinleştirilmesi yönünde sevk ve idare etmesinin tahripkar etkilerini (Tilly, 2014: 204) ortadan kaldırmamışsa da Güney Afrika'nın geniş yığınlarının selameti bu kısır döngüyü kırarak hayat hamlesini yapabileme iradesinde saklıdır.

6. Afrika Nasıl Kurtulur?

Buraya kadar yaptığımız şekilde, erken dönem kolonyal pratikler ve onlardan güç alan somut birtakım faaliyetlerin dökümünü yapmak kolonyal dönemin hem sömürgeci hem de sömürülen halklar nezdinde yarattığı sosyo-politik ve felsefi farklılaşmaları anlamak bakımından gereklidir, çünkü kolonyalizm sonrasının güncel politik gelişmeleriyle de paralel bir biçimde, özellikle Batı akademisinde güç kazanan birtakım paradigmalardan tam da bu bağlamda değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu noktada, Batının, barbar ötekini hem kendini hem de onu kurmada ve kolonizasyonun yanı sıra dünya-tarihsel hegemonyasını tedricen genişletmesinde büyük katkıları olan akademik mesaisinin açmazlarını ortaya koymak amacındaki bu çalışmaların, zamanla, karşınının muktedirliğine vakıf olmuş böylelikle "bir savlar enflasyonuna ve gem vurulmamış genişlikte bir faaliyet alanına sahip kültürel eleştirinin, sonunda eleştirel enerjisini harcayarak nasıl eleştirel olmayan ve kendi getirdiği yeniliğin narsisçe kutlanmasından ibaret bir şeye" dönüştüğünü de vurgulamadan geçmemek gerekmektedir (Dirlik, 2008: 6).

Postkolonyal çalışmaların aşırı kültüralist yerel kültür ve pratiklerin her ne pahasına olursa olsun ihyasını kutsayan tavrı, kapitalizmin özellikle II. Dünya savaşı sonrası ulaştığı evreyle de paralellik arz etmektedir, çünkü

yetmiş iki milleti pazara dahil etmek ve sermayenin önündeki *ideolojik engelleri* kaldırmak dürtüsü, ister istemez postkolonyal çalışmaların daha rahatlıkla ve hatta sistemin teşvikiyle icra edilmesini kolaylaştırmıştır. İcracılarının niyetlerinden bağımsız olarak düşünülse bile söz konusu çalışmaların kapitalist gelişmenin şu evresinde muteber olmasının da tesadüf olmadığını belirtmekte fayda vardır.

Öte yandan kültürler ve onlara mensup olanlar arasındaki ilişkinin birbirine tamı tamına bitişik, tam anlamıyla eşzamanlı ve bütünüyle karşılıklı olduğu ön varsayımından vazgeçilmesi ve kültürlerin, siyasal sistemler arasındaki geçirgen ve genelde savunma amaçlı sınırlar olarak ele alınarak, ötekilerin ontolojik anlamda verili şeyler değil de tarihsel olarak kurulmuş şeyler biçiminde telakki edilmesi durumunda, hakim kültür de dahil olmak üzere kültürlerle sıklıkla atfedilen dışlayıcı önyargıları aşındırmak mümkün olacaktır. Kültürler, işte o zaman, hepsi de mensuplarının esasını oluşturan, küresel tarih içinde ortaya çıkan denetim ya da terk, hatırlama ve unutmama, zor kullanma ya da bağımlılık mntıkları olarak temsil edilebileceklerdir (Said, 2000: 67). Bir başka deyişle kimlik mefhumu anlamı sürekli erteleyen ve aslında temsili mümkün kılan fark düşüncesi üzerinden ele alınırsa, nihai kapanıma direnen, sürekli bir akışın geçici sabitlenişini ifade eden ve bu sabitlenişten her daim artakalan fazlaya, “ek”e dikkat kesilen bir kimlik yaklaşımına ulaşılabilir (Hall, 1998: 182-183).

Avrupa ve dünya kamuoyu, Afrika’daki savaşlar ve *vahşet* görüntülerini her daim, ekonomik geriliğe ve “kimliklerin geri kalmışlığına bağlayarak”, oranın kendinden geri bir zamanı yaşadığını vurgulamıştır. “Bu bakış açısı daha ilk adımda, birilerinin refahının başka bir yerde yarattığı eş zamanlı şiddeti sorgulamamıza engel olduğu ölçüde emperyal mantığın ve şiddetin ayrılmaz bir parçasını oluştur[muş]” ve dolayısıyla bu bakış da bize “dünyanın bir coğrafyasında yaşanan huzurla diğer coğrafyalarında yaşanan vahşetin ilişkisini ve eş zamanlılığını” unutturmıştır (Balta, 2003: 15-16).

Sonuç

Netice itibarıyla Frantz Fanon ve Aime Cesaire’in mücadelenin en hararetli dönemlerinde bile dile getirmekten geri durmadıkları, Afrikalıların kendi taraflarından yerleşik kimlikle ilgili sabit fikirleri ve kültürel açıdan geçerli kabul edilen tanımları terk etmeleri ve sömürge halkı olarak yaşadıkları kaderin farklı olabilmesi için, önce onların farklı olmaları, aşikâr bir zorunluluk gibi görünen milliyetçiliğin aynı zamanda düşman da olması gerektiği (Balta, 2003: 15-16) yönündeki kavrayışları çok önemlidir. Bir diğer

yandan Afrikalılar kısa vadeli yerel iyileştirmeleri orta vadeli değer ve yapı dönüşümleriyle eklemlenecek ve bunların birbirini beslediği bir yol haritasını, eylem gündemini oluşturabilirlerse hem kendilerini hem de dünyanın geri kalanını ihya edecek bir ufkun mucidi olacaklardır (Wallerstein, 1998: 71). Ayrıca *Apartheid*, kölecilik ve sömürgecilik gibi emperyalist pratiklerin bir daha hiç gelmemecesine bertarafı, bu pratikleri mümkün kılan modernitenin tümleştirici zihniyetini yeniden üretmeyecek bir mücadeleyle mümkün olabilecektir (Norval, 1995: 172). Aksi takdirde Afrika, madun ulusçuluğunun “çokluğu yabancı tahakkümünden kurtarmayı amaçlarken ülke içinde aynı ölçüde şiddetli tahakküm yapıları kurmakla sonuçlanan” kronik çıkmazından öte bir kendilik inşasına girişemeyecek gibi görünmektedir (Hardt, Negri, 2001: 152).

Nihayet temel mesele şu sorular üzerinde düşünlenmektedir: Afrika yardım için uzanan *beyaz* elimizle kafeslerine yiyecek atıp Batılı vicdanlarımızı rahatlattığımız bir milyar nüfuslu *dev bir hayvanat bahçesi* midir; yoksa bizimle aynı zamanı ve aynı dünyayı farklı bir kültürel ve teknik formla yaşayan -yaşamaya çalışan-, bugünkü gibi topyekûn bir gaspı da sadece bizim modern uygarlığımızın teknik yapısını devam ettirebilmemiz için gerekli maden ve enerji kaynaklarını kullanmaya tenezzül etmemesi -yoksa böyle bir yoksunluğu değerlendirmeye takat bulamaması mı?- yüzünden hak eden, başka bir hayat yaşayabilecek eşdeğerimiz midir?

Sonuç olarak Afrika, her ne kadar kolonyalizmin kahredici etkilerinin yarattığı muazzam bir tahribatla malul olsa da Batı tipi bir çatışmacı toplumsal-siyasal gelenekten ziyade köklerindeki oydaşma, müzakere, ortak karar alma ve yaşamı müşterek sevk ve idare etmeye dayalı kadim kültürü nedeniyle son yıllarda fazlasıyla dillendirilen Batı-dışı bir kamu yönetimi anlayışı tesis etmeye fazlasıyla namzettir. Bir diğer deyişle Afrika'nın temel toplumsal yaşam formu “kabile, koalisyonların işlevsel olduğu bir yolla, kararlarını tartışarak alır; böyle bir demokratik işleyiş, halkın orijinal kurumlarının merkezindedir” (Lijphart, 2016: 359).

Kaynakça / Reference

- Authaler, C., Michels, S. (2014) Post-war Colonial Administration (Africa). U. Daniel ext., 1914-1918 *Online International Encyclopedia of the First World War*. Issued by Freie Universität. Berlin. Erişim Tarihi: 24.04.2018 (1-12).
- Balta, E. (2003). Afrika'daki Savaşlara Karşılaştırmalı Bir Bakış. *Birikim* 175/176. 15-25.
- Ching, G., Low, L. (1996). Onun Öyküleri mi? Emperyalizm Hikayeleri ve İmgeleri. G. Bowman vd., *Yitik Ülke Masalları*. (131-166). Çev: T. Yöney. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Dirlik, A. (2008). *Postkolonyal Aura*. Çev: G. Doğduaslan. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Fanon, F. (1985). *Yeryüzünün Lanetlileri*. Çev: B. Doktor. İstanbul: Bir Yayıncılık.
- Ferro, M. (2002). *Sömürgecilik Tarihi*. Çev: M. Cedden. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Gharehaghaji, A. V. (1997). *Afrika*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.
- Güven, G. (1995). *Ortaklaşmacı Demokrasi ve Güney Afrika Cumhuriyeti*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- Hall, S. (1998). Kültürel Kimlik ve Diaspora. J. Rutherford vd., *Kimlik Topluluk/ Kültür /Farklılık*. (173-192). Çev: İ. Sağlamer. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Hardt, M., Negri, A. (2001). *İmparatorluk*. Çev: A. Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hinz, M. O. (2008). Traditional Governance and African Customary Law: Comparative Observations from a Namibian Perspective. N. Horn, A. Bösl (Eds.), *Human Rights and the Rule of Law in Namibia*. (59-87). Windhoek: MacMillan Education.
- Hyden, G. (2010). Where Administrative Traditions and Alien: Implications for Reform in Africa. M. Painter, B.G. Peters (Eds.), *Tradition and Public Administration*. (69-83). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Lijphart, A. (2016). *Demokrasi Modelleri*. Çev: G. Ayas, U. U. Bulsun. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Loomba, A. (2000). *Kolonyalizm Postkolonyalizm*. Çev: M. Küçük. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mabasa, K. (2014). Building a Bureaucracy for the South African Developmental State: An Institutional-Policy Analysis of the Post-Apartheid Political Economy. MA Thesis by Sup. M. Qobo in Department of Political Sciences, Faculty of Humanities. South Africa: University of Pretoria.

- Norval, A. J. (1995). Toplumsal Belirsizlik ve Apartheid'in Krizi. E. Laclau (Der.), *Siyasal Kimliklerin Oluşumu*. (149-172). Çev: A. Fethi. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- OXFAM. (2003). Afrika Kavşakta: Hizmet Götürme Zamanı. Çev: İ. Uğur. *Birikim* 175/176. 26-39.
- Örmeci, O. (2015). Siyasal Sistemler: Güney Afrika Cumhuriyeti. <http://politikaakademisi.org/2015/02/01/siyasal-sistemler-guney-afrika-cumhuriyeti/>. Erişim Tarihi: 25.04.2018.
- Said, E. W. (2000). *Kış Ruhü*. Çev: T. Birkan. İstanbul: Metis Yayınları.
- Stillwaggon, E. (2003). Afrika'da AIDS ve Yoksulluk. Çev: İ. Akça. *Birikim* 175/176. 132-138.
- South African Government. (2018). Structure and Functions of the South African Government. <https://www.gov.za/node/537988>. Erişim Tarihi: 25.04.2018.
- Süreya, C. (2005). *Sevda Sözleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- TC. Dışişleri Bakanlığı. (2018). Güney Afrika'nın Siyasi Görünümü. <http://www.mfa.gov.tr/guney-afrika-siyasi-gorunumu.tr.mfa>. Erişim Tarihi: 24.04.2018.
- Tilly, C. (2014). *Demokrasi*. Çev: E. Arıcan. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Wallerstein, I. (1998). *Liberalizmden Sonra*. Çev: E. Öz. İstanbul: Metis Yayınları.

